

DOI 10.33190/0027-2833-304-2019-1-007

Є. В. Купріянов

ЛЕКСИКОГРАФІЧНА СИСТЕМА ІСПАНСЬКОЇ МОВИ: ФЕНОМЕНОЛОГІЯ ІНТЕГРАЛЬНОГО ОПИСУ

Київ. : УМІФ НАНУ, 2018. — 254 с.

Сучасна комп'ютерна лексикографія відіграє нині значну роль у створенні систем опрацювання текстової інформації — семантичних аналізаторів, систем екстракції знань і машинного перекладу тощо, послуговуючись при цьому відповідними лексикографічними ресурсами. Конче важливим питанням є створення належного лінгвістичного забезпечення. У сучасному світі інформаційно-комунікативним середовищем є мережа інтернету. Як справедливо зазначає В. А. Широков⁴, лінгвістичне забезпечення є головним чинником та основним інтерфейсом, що забезпечує взаємодію людини з мережею та людини з людиною через мережу. Лінгвістичні засоби існують у вигляді національних мов (української, англійської, французької та ін.), фахівці з яких здатні створювати якісні програмні компоненти.

Не менш важливим аспектом створення програмних компонентів, точніше алгоритмів інтелектуального опрацювання текстової інформації,

є методика моделювання механізму сприйняття людиною інформації про навколишній світ, її когнітивне опрацювання та «матеріалізація» у вигляді усного й писемного мовлення. Теоретичною базою для моделювання психофізичних процесів є феноменологічна теорія мови, яка має два окремих розділи — теорію семантичних станів і теорію лексикографічних систем. Головною ознакою, яка відрізняє феноменологічну теорію від традиційних лінгвістичних теорій, є те, що об'єктом моделювання у ній є не мова як звукова або писемна субстанція, а психофізичні стани. Засади теорії викладено в розділі «Теоретичні засади лексикографічного опису мовної системи».

За феноменологічною теорією мови, результатом сприйняття та опрацювання мовнорозумовим апаратом людини фактів навколишньої дійсності та присвоєння їм відповідної форми і змісту є семантичні стани. Семантичний стан — це результат інтеграції змістового та формального компонентів на когнітивному рівні. Найповнішим зібранням семантичних станів на рівні слів є тлумачний словник, у якому формальний компонент стану представлено

⁴ Широков В. А. *Язык. Информация. Система : Трансдисциплинарность в лингвистике.* — К., 2017. — 280 с.

як носія граматичних характеристик, а змістовий — як носія семантичних і прагматичних характеристик (інтерпретація предметів дійсності, що закріплена за формальним компонентом). Теорія лексикографічних систем надає інструмент для формального опису мовних явищ, об'єднуючи граматичний і лексикографічний опис мовної системи.

Автор рецензованої монографії розвиває положення феноменологічної теорії мови В. А. Широкова, апробуючи її на матеріалі іспанської мови. Варто зазначити, що теорія В. А. Широкова раніше була апробована на матеріалі української, російської, німецької та турецької мов. Проте, як справедливо наголошує С. В. Купріянов, автоматичне застосування інструментарію, отриманого на матеріалі зазначених мов, неможливе щодо застосування такого складного об'єкта, як іспанська мова. Для цього необхідні дослідження лінгвістичного та лексикографічного характеру.

Для вичерпного аналізу семантико-граматичних характеристик іспанських слів автор використовує авторитетне джерело — «Тлумачний словник іспанської мови» («Diccionario de la lengua española»). — 23^a ed. Edición del tricentenario — далі DLE 23) обсягом 93 111 реєстрових одиниць, послугуючись також його онлайнною версією, доступною за адресою www.dle.gae.es. Аналіз тексту й метамови словника дав змогу С. Купріянову виявити інформаційні елементи, що належать до граматичного та лексичного опису одиниць іспанської мови. На основі проведеного аналізу автор визначив зміст формального та змістового компонентів іспанських слів, а також виявив взаємозв'язки між цими компонентами. Під час побудови моделі семантичного стану було враховано: 1) залежність лексичного значення від граматичного, 2) здатність деяких іспанських мовних одиниць набувати лексичного значення лише за наявності певних граматичних значень, 3) здатність омонімічної одиниці реалізовувати власні значення як граматичні, так і лексичні, 4) лінгвопрагматичні особливості (географічний ареал, предметна галузь, культурно-ес-

тетичні особливості тощо).

Отже, враховуючи специфіку іспанських мовних одиниць, С. В. Купріянов встановив, що модель семантичного стану становлять граматичний і лексичний компоненти, а також функція, що забезпечує взаємозв'язок між цими компонентами. Граматичний компонент є набором усіх можливих словоформ, що їх може набувати одиниця в певних контекстах, а лексичний компонент — змістом, тобто лексичною семантикою мовної одиниці. Функція встановлює відповідність певної сукупності лексичних значень кожному граматичному значенню.

Окремий підрозділ монографії присвячено дослідженню суперпозицій семантичних станів, тобто здатності іспанського слова функціонувати в кількох семантичних станах одночасно, і контекст не дає змогу редукувати семантичні стани до одного. Суперпозиція може утворюватися як за граматичним, так і лексичним компонентами. Однак автор, на жаль, не наводить певних рекомендацій щодо практичного використання результатів дослідження та їх застосування в парадигмі інтегрального опису іспанської мови.

Отриману модель семантичного стану мовної одиниці С. В. Купріянов використовує як основу для побудови лексикографічної системи, тобто формальну модель іспанського словника (Розділ 3 «Лексикографічна система тлумачного словника іспанської мови»). Модель — це мовно-інформаційний об'єкт, у якому всі інформаційні елементи, виокремлені під час аналізу метамови і тексту словника, представлені в наявному вигляді. Автор умовно позначає їх як β -структури. Ці структури містять інформацію про граматичні та лексичні (семантика та прагматика) властивості реєстрових одиниць. Вони відображають формальні й змістові компоненти семантичних станів іспанських мовних одиниць. Усі відношення між β -структурами в межах Л-системи тлумачного словника іспанської мови подано у вигляді σ -зв'язків, завдяки чому відбувається об'єднання граматики й лексичної семантики в межах такої складної системи, як тлумачний слов-

ник DLE 23.

Одним з аспектів інтегрального опису системи іспанської мови є взаємозв'язок «словозміна — лексичне значення» (Розділ 4 «Л-система словозмінного словника іспанської мови»). Показовою для іспанських слів та деяких дієслів є реалізація різної парадигми залежно від лексичного значення. Автор ретельно проаналізував парадигму іспанської словозміни, у якій представлено не лише повнозначні, або змінювані слова (іменники, прикметники, дієслова), а й службові слова, такі як сполучники, прийменники, частки тощо. У цьому контексті Є. В. Купріянов дотримується принципу Ю. Д. Апресяна, згідно з яким у словнику мають бути відображені всі лексичні властивості, зумовлені правилами граматики, і що граматист під час формулювання правила має опрацювати безліч лексем, які підпорядковуються цьому правилу.

Складність побудови системи словозміни для автора полягала в тому, що іспанські слова за своїми граматичними властивостями можуть функціонувати як різні частини мови. Крім цього, слова однієї частини мови можуть виявляти різні словозмінні особливості. Для розв'язання такої проблеми Є. В. Купріянов, спираючись на праці Ю. Д. Апресяна, В. А. Широкова, Т. П. Любченко, І. В. Шевченка, а також беручи до уваги напрацювання іспанських лінгвістів

Х. Альсіна і Хосе, М. Блекуа, А. Бельо, І. Боске, Ж. де Брін, А. ді Тулліо та ін., запропонував упорядковувати іспанські слова за парадигматичними типами, граматичними класами, граматичними групами та парадигматичними класами. Але, на жаль, автор не подає визначення концептуальної моделі граматичного компонента словникової статті тлумачного словника.

Позитивно оцінюючи монографію, вважаємо за необхідне вказати на деякі недогляди, які допустив автор. Так, наприклад, подавати ім'я іспанського дослідника Gili Gaya як Х. Гайя не правильно, оскільки не можна скорочувати частину прізвища (Samuel Gili Gaya — С. Хілі Гайя); на с. 22 другу частину прізвища подано як *Гайя*. Так само і прізвище Manuel Alvar Ezquerro не можна подавати як М. А. Ескерра — має бути М. Альвар Ескерра, на жаль, на с. 23 у другій частині цього прізвища відсутнє подвоєння **p**. Крім того, у праці наявні стилістичні огріхи.

Проте висловлені зауваження не применшують цінності та важливості аналізованої праці. Монографія Є. В. Купріянова відзначається послідовністю та системністю викладу матеріалу, аргументованістю й переконливістю авторських висновків, оригінальним і новаторським підходом до розв'язання проблеми опису лексико-граматичних характеристик мовних одиниць іспанської мови.

О. ЛЕВЧЕНКО
(Львів)